

ТЕОРІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ ПРАВА; ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОВИЗНАВСТВО; ІСТОРІЯ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

УДК 340.15-057.36(477)«18» DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2025.2.01>

Борис Георгійович Головко,

кандидат історичних наук, доцент,

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра теорії та історії держави та права (професор);*

<https://orcid.org/0000-0002-8815-5722>,

e-mail: bggolovko@ukr.net

НОРМАТИВНА ОСНОВА ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ НА ЗЕМЛЯХ УКРАЇНИ У ХІХ СТ.

У дослідженні проаналізовано джерела й пам'ятки права в Україні ХІХ ст., що регламентували правовий статус військовослужбовців. Зазначено, що характерною рисою визначення прав і обов'язків військових була значна строкатість нормативного матеріалу, що зумовлювалось перебуванням українських земель у складі різних держав, кожна з яких мала власну правову систему. Встановлено, що зміст правового статусу військовослужбовців на українських територіях прямо залежав від рівня централізації державної влади та її ставлення до регламентації військової служби. Наголошено, що включення українських земель до складу кількох імперій і підпорядкування праву метрополій означало ігнорування української правової традиції та культури, а також призводило до поступового забуття досягнень національної правової думки у сфері військового права.

Ключові слова: Україна, українські землі, джерела права, пам'ятки права, військове право, військовий статут, військовослужбовець, зібрання законів, правовий статус.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

В умовах збройної агресії російської федерації проти України закономірно зростає інтерес до проблем військової історії та військового права. Науковці перебувають у пошуку відповідей на питання щодо неминучості російського нападу на Україну, обумовленості цієї агресії перебігом історичних подій, роллю визначних історичних постатей з обох сторін, а також недоліками правового регулювання та механізмів правозастосування. За таких обставин особливо важливим є дослідження динаміки розвитку військового права України на різних етапах державотворення.

Період другої половини XVIII – XIX ст. у вітчизняній історії права відзначається стрімкою втратою здобутків національного права та його поглинанням правом держав, до складу яких були інкорпоровані українські землі. Природно, що в умовах перебування українських територій у складі держав з активною наступальною зовнішньою політикою однією з перших галузей, що зазнала радикальних трансформацій, стало військове право та його інститути. Встановлено, що під час видання джерел права, які з часом сформували військове право як у росії, так і в Австрії та Австро-Угорщині, було втрачено низку позитивних рис українського військового права, таких як демократизм, колегіальність, повага до особистості військовослужбовця тощо. Вважаємо, що в сучасних умовах, коли об'єктивно постає необхідність удосконалення правової системи України, вивчення правової спадщини, зокрема досягнень і прорахунків у сфері військового права, здатне надати відчутну допомогу, озброїти українське суспільство дієвим інструментарієм у справі розбудови власних збройних сил.

Стан дослідження проблеми

Аналізу правового статусу військовослужбовців у сучасних умовах присвячено розвідку І. Бородіна та С. Пасіки. Дослідники, спираючись на дуже змістовну нормативну базу, до якої належать Конституція України, закони України «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про оборону України», «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України», «Про Стройовий статут Збройних Сил України» тощо, доводять особливий характер правового статусу військовослужбовця України. Серед його помітних рис науковці відзначають, що це міра поведінки, регламентована правом, пов'язана з проходженням військової служби, спрямована на задоволення публічних інтересів, визначається й гарантується державою [1, р. 167]. Дуже докладно теоретико-правову природу правового статусу військовослужбовців досліджували В. Й Пашинський, А. П Медвідь і Б. М. Шамрай. Їхня робота розкриває не лише складові та види правового статусу військовослужбовців, а й фокусується на визначенні його правового регулювання. Учені визначають місце і роль підзаконних нормативно-правових актів, таких як укази Президента України, акти Кабінету Міністрів України, нормативні акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, нормативні акти місцевих органів виконавчої влади і місцевого самоврядування [2, рр. 656–657]. Зі свого боку О. М. Царенко наголошує, що в сучасній юриспруденції розрізняють загальний, спеціальний та індивідуальний види правового статусу особи. На думку дослідниці, специфіка правового статусу військовослужбовця полягає в тому, що він виступає суб'єктом військово-адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із

проходженням військової служби [3, с. 10]. Історичний характер формування основ правового статусу військовослужбовця в Україні обґрунтовує М. І. Карпенко, справедливо пов'язуючи його легітимізацію із прийняттям Першого Литовського статуту (1529). Саме цей документ уперше регламентував порядок виконання військової повинності та передбачав санкції за її порушення [4, с. 13].

Історичний аспект виникнення та становлення правового статусу військовослужбовця розкрито в дослідженні В. В. Шульгіна. Науковець пов'язує його зародження з початком формування окремих положень військового права у Київській Русі та аналізує основні етапи його розвитку аж до створення суверенної України [5].

Мета і завдання дослідження

Метою статті є історико-правовий аналіз джерел військового права, які діяли на українських територіях у складі інших держав у XIX ст.

Основні завдання дослідження:

- з'ясувати, у яких нормативно-правових актах містилися положення, що визначали окремі елементи правового статусу військовослужбовців на українських землях;
- проаналізувати особливості правового статусу військовослужбовців;
- звернути увагу на те, що перевага адміністрування в застосуванні військово-правових норм супроводжувалась скасуванням українських демократичних військових звичаїв.

Наукова новизна дослідження

Проведено історико-правовий аналіз провідних правових збірок, які визначали особливості правового статусу військовослужбовця. Досліджено основні вимоги держави, які висувалися до кандидатів на військову службу і, власне, військовослужбовців, а також певні гарантії з боку держави щодо захисту життя, здоров'я, честі та гідності військових. Вважаємо, що результати дослідження можуть бути використані у процесі подальшого вдосконалення військового права в умовах сучасної України.

Виклад основного матеріалу

Глибока політична, економічна, культурна криза другої половини XVIII ст. у Речі Посполитій, до складу якої належала основна частина українських земель, зумовила поступову втрату її державності. Сусідні держави – Російська і Австрійська імперії, а також Пруссія – у лютому 1772 р. здійснили перший поділ її території. Внаслідок цього Російська імперія анексувала Прибалтику та Білорусь, Пруссія – воєводства, прилеглі до Балтійського моря (за винятком Гданська), Австрія – частину Сандомирського, Краківського та Бельського воєводств, усю

Галичину (Червону Русь), а також частину Волинського воєводства та Поділля. Указом Катерини II від 8 грудня 1792 р. «О распоряжениях в польских областях, занятых российскими войсками» на територіях Литви і Білорусі було створене Мінське намісництво, на більшій частині Волині – Ізяславське, на частині Поділля – Брацлавське¹.

Згідно з другим поділом Речі Посполитої від 12 січня 1793 р. до Російської імперії відійшли території Брацлавського, Ізяславського, Мінського та Подільського намісництв. У результаті третього поділу, здійсненого 3 січня 1795 р., українські землі, що опинилися під владою австрійської корони, отримали назву Королівства Галичини і Лодомерії, на яке було поширене австрійське право.

Таким чином, на початку XIX ст. українські землі були поділені між кількома сусідніми державами та перейняли особливості їхньої правової політики. Правове регулювання у сфері військової справи, з огляду на її державну вагу, одним із перших зазнало цих змін. На території Російської імперії майже протягом усієї першої половини XIX ст. залишався чинним Військовий статут 1715 р. [6]. Дослідники розглядають цей документ переважно як джерело військово-кримінального права, однак, на нашу думку, ця збірка містить і норми, що регулюють правовий статус військовослужбовця.

В умовах, коли основним принципом комплектування збройних сил була рекрутська повинність, Військовий статут зобов'язував губернаторів особисто контролювати набір осіб, придатних до військової служби як за фізичним розвитком, так і моральними якостями. Важко сказати, як це реалізовувалось на практиці, але в разі виявлення відхилень від цих вимог, губернатор ніс персональну відповідальність.

Суттєвою вимогою для військовослужбовця була належність до християнського віросповідання. Так, Статут встановлював, що військовий має сповідувати християнську віру, і в разі виявлення порушення цього припису передбачалося покарання аж до смертної кари. За недотримання встановленої процедури відправлення християнського культу солдата заковували в кайдани, а офіцера розжалували в рядові. Військовослужбовцям, яких викривали в чаклунстві, ідолопоклонстві чи подібних діях, призначалося кваліфіковане покарання у формі смертної кари через спалення [6, с. 329].

Процедурно військова служба починалася з прийняття присяги, текст якої був однаковим для всіх, різниця полягала лише в обставинах проголошення. Призначенням військовослужбовця проголошувалась віддана служба особисто імператору і захист його земель від ворога.

¹ Поділ Речі Посполитої // Український інститут національної пам'яті : сайт. URL: <https://old.uinp.gov.ua/publication/podil-rechi-pospolitoi> (дата звернення: 15.04.2025).

Головним функціональним обов'язком військовослужбовця Військовий статут називав непохитне дотримання службової дисципліни, а також безумовне виконання розпоряджень начальства. За відхилення від цієї норми, за замах на життя, честь, гідність офіцерів, за неповажні висловлювання на адресу вищих офіцерів Статут передбачав тілесні покарання, а іноді навіть смертну кару – незалежно від суті справи. Статут наголошував: «Начальнику належить повелювати, а підчиненому послушну быть» [6, с. 333]. Одночасно, маючи на меті захист честі і гідності рядових військових, Статут забороняв залучати солдат до виконання робіт, які не стосувалися військової служби, а також карати їх на власний розсуд. Офіцери, яких викривали в таких порушеннях, могли бути позбавлені честі, чина і маєтку.

Дуже ретельно Військовий статут визначав правила поведінки військових у таборах і гарнізонах. Старші офіцери забезпечувались квартирмейстером житлом, але вимагати поліпшення умов проживання їм було заборонено [6, с. 343]. Для унормування правил поведінки військовослужбовців із цивільним населенням Статут використовує поняття «салвогвардія», тобто охоронна грамота, яку видавали або вищі цивільні чиновники, або вищі офіцери цивільним особам за певні заслуги. Порушення такої салвогвардії кваліфікувалось як серйозне порушення дисципліни, за яке було передбачено покарання аж до смертної кари. Командування військових підрозділів зобов'язувалося ретельно контролювати та всіляко забороняти можливість незаконного збагачення за рахунок позастатутних відносин із підлеглими, не допускати, розкривати й запобігати випадкам розкрадання казенних коштів як офіцерами, так і цивільними особами, пов'язаними з армією [6, с. 345].

Серед обов'язків безумовним було сумлінне й беззавітне служіння державі та імператору, тому Статут дуже ретельно визначає протиправність дезертирства як злочину, що передбачає судове слідство, а після затримання військовослужбовця – суд і винесення смертного вироку для рядових та позбавлення чинів і маєтків для офіцерів-дворян. Примітно, що дезертирові надавалася можливість упродовж року добровільно повернутися до свого підрозділу, щиро розкаятися, і тоді військовий суд призначав лише тілесне покарання [6, с. 346].

Дуже показовою для розуміння правового статусу військовослужбовців є та обставина, що права й обов'язки встановлювали не для військового загалом, а для кожної конкретної особи, залежно від посади й звання – від генералісімуса до рядового. Така своєрідна стратифікація вважалася цілком справедливою, якщо зважити на те, що йдеться про класове суспільство Російської імперії зразка XVIII-XIX ст.

Статут передбачав чітко виписану процедуру захисту честі й гідності військового в разі, якщо на ці чесноти зазіхав інший військовий. У

такому разі Статут допускав, щоб винуватець і потерпілий могли дійти мирової угоди й не доводити справу до судового розгляду. Якщо угоди не досягали, розпочинався суд, який виносив вирок. У разі, якщо позивачем і відповідачем були офіцери-дворяни, додатковими покараннями для сторони, що програла справу, могли бути: утримання заробітної плати, звільнення або навіть конфіскація частини маєтку [6, с. 353].

Для розгляду справ, пов'язаних із правопорушеннями військових, а також для захисту прав військовослужбовців передбачалося створення та функціонування військових судів, або крігсрехтів. Такі суди поділялися на Генеральний і полкові. Генеральний військовий суд розглядав справи щодо посягань на імператора, скарги на діяльність вищих офіцерів, а також правопорушення окремих підрозділів – батальйону, роти (ймовірно, йшлося про випадки непокори, коли ініціаторів не було виявлено). Розгляд усіх інших правопорушень належав до компетенції полкових судів. Особливістю військового судочинства було те, що його здійснювали кадрові офіцери, для яких юридична освіта не була обов'язковою. З метою підвищення фаховості військових судів передбачалося запровадження посади аудитора – особи з юридичною освітою, певним досвідом судової діяльності та знанням законів¹. У зв'язку із запровадженням нового Військово-судового статуту 1867 р. у Харківському воєнному окрузі посаду аудитора було скасовано. Для розуміння особливостей виконання покарань щодо військовослужбовців показовою була процедура смертної кари: злочинця виводили перед підрозділом, публічно позбавляли зброї, мундира й нагород, після чого передавали кату, який виконував вирок².

Провідним джерелом військового права на українських землях у складі Російської імперії у XIX ст. став Звід військових постанов (далі – Звід), який видавався у 1839, 1859 та 1869 рр. і охоплював період із 1649 р. Найдосконалішою вважалася редакція 1859 р., до складу якої увійшли норми військово-кримінального і військово-судового законодавства. Структурно збірка складалася з 6 частин і 24 книг та регулювала найважливіші інститути військового права: акти щодо функціонування Військового міністерства, військових округів, системи управління у Військовому міністерстві, військових округах, місцевих органах військового управління, польових управліннях у військовий час; устрій, склад, комплектування регулярних військ, порядок проходження служби у військовому відомстві, нагородження військовослужбовців, їхнє соціальне забезпечення, організацію військових

¹ Полное собрание законов Российской империи. Т. 44. СПб, 1873. С. 354.

² Там само. С. 244.

закладів – навчальних, лікувальних, тюремних тощо. Звід також містив Військово-кримінальний, Військово-судовий і Дисциплінарний статuti¹.

Згідно зі Зводом основою збройних сил були особи, мобілізовані в порядку рекрутської повинності. Водночас передбачалася можливість добровільного вступу на службу – поза мобілізацією. Такі особи називалися однорічниками (вольноопределяющимися), а їхні права й обов'язки регламентувалися в особливому порядку. Вік вступу на військову службу становив 16 років, станове походження не мало значення, а зарахування здійснювалося до піхотних, кавалерійських дивізій, а також артилерійських і саперних бригад. Першочерговими правами користувалися випускники військово-навчальних закладів, якщо вони не отримали своєчасного призначення за станом здоров'я, сімейними обставинами тощо. Подальша кар'єра таких однорічників і присвоєння їм військового звання залежали від рівня освіти або походження. Так, привілеями користувалися особи, які закінчили вищі або середні навчальні заклади. Такі випускники приймалися на службу на посади унтер-офіцерів. Привілеї за походженням мали потомствени дворяни Російської імперії та Царства Польського. Примітно, що для звільнення зі служби уродженці Царства Польського повинні були відслужити щонайменше 10 років на офіцерських посадах і 15 – на інших. Водночас особи, не пов'язані з Польщею, могли залишити службу за власним бажанням у будь-який момент². Також для уродженців Польщі передбачалася наявність особливого свідчення про неналежність до таємних товариств або інших обставин, що могли перешкоджати прийняттю на військову службу. Для остаточного зарахування на офіцерські посади однорічники з унтер-офіцерів мали прослужити два місяці та скласти іспити з дисциплін, які викладалися у вищих військових училищах. Окрім політичної благонадійності, при прийнятті на службу значну увагу приділяли медичному огляду майбутніх військових. Так, при Головному військово-медичному управлінні створювали комісію, яка проводила діагностику здоров'я. Показово, що з часом – із другої половини XIX ст. – вимоги до фізичного стану кандидатів стали більш ліберальними, що можна пояснити необхідністю збільшення чисельності збройних сил у зв'язку з агресивною зовнішньою політикою Російської імперії. Строк вислуги, тобто тривалість військової служби, визначався досить нечітко – від моменту вступу на службу до отримання

¹ Свод военных постановлений // Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона : сайт. URL: <https://rus-brokgauz-efron.slovaronline.com/111227> (дата звернення: 15.04.2025).

² Полное собрание законов Российской империи. Т. 44. СПб, 1873. С. 201.

наказу про звільнення. Дуже ретельно визначалися умови нарахування пенсій у разі звільнення військовослужбовця. Так, до уваги брали строк вислуги, умови проходження військової служби, участь у бойових діях, поранення, нагороди тощо¹. Звільненим військовослужбовцям надавалися певні пільги, зокрема їхні діти звільнялися на 2–3 роки від сплати податків, а також користувалися привілеями при вступі до військових училищ². Зрозуміло, що така увага пояснювалася особливим правовим статусом військовослужбовця та його місцем у тодішньому суспільстві. Подальші зміни, що відбулися на українських землях у складі Російської імперії внаслідок військової реформи 1874 р., стануть предметом майбутньої розвідки.

На землях України, що увійшли до складу Австрійської, а згодом Австро-Угорської імперії, правовий статус військовослужбовців регламентувався військовими законами 1781, 1858 та 1868 рр. [7, с. 68]. Як і на території Російської імперії, комплектування збройних сил, а отже, становлення вимог щодо прав і обов'язків військових відбувалося у два етапи – рекрутська повинність і загальний військовий обов'язок. Рекрутчині підлягали чоловіки віком від 17 до 50 років, але загальна чисельність призовників визначалася конкретними обставинами – мирний час або участь держави у бойових діях. На відміну від Російської імперії, рекрути в Австрії, згідно із Законом 1858 р., отримали право відкупитися від військової служби. Закон встановлював плату в розмірі 1 500 гульденів, однак було необхідно знайти заміну – зазвичай серед солдатів, які відслужили 6–8 років. Також закон дозволяв проходити службу за рідного брата, причому для таких заступників передбачалося довічне грошове утримання [7, с. 69]. Згідно із Законом 1868 р. призову підлягали громадяни віком від 21 року, а за умов війни – з 18 років, які мали зріст не менше 155 см та не знайшли заміну. Загальний строк служби становив 12 років. Для осіб, які не проходили військової служби (священники, учителі народних шкіл), запроваджувався спеціальний податок. Добровольців приймали на службу з 17 років³. Певні привілеї передбачалися для осіб із повною середньою освітою: вони, як і в російській армії, отримували звання одnorічників і після проходження певного періоду служби (2–3 місяці) могли складати іспити на присвоєння офіцерського звання. На відміну від російських законів, Закон 1868 р. визначав відповідальність за ухилення від мобілізації й наводив

1 Полное собрание законов Российской империи. Т. 44. СПб, 1873. С. 109–110.

2 Там само. С. 335.

3 Вооруженные силы Австро-Венгрии. Ч. I: Организация, мобилизация и состав вооруженных сил. Главное Управление Генерального Штаба (издание отдела генерал-квартирмейстера). СПб : Военная Тип., 1912. С. 145.

конкретні обставини: одруження до відбуття військового обов'язку, дезертирство, імітація хвороби тощо [8, с. 53].

Дослідники зазначають значну питому вагу українських підрозділів у складі австро-угорської армії. Так, у середині XIX ст. з 33 піхотних полків українськими були 10; для порівняння: угорськими – 9, польськими – 5. Із 40 стрілецьких – українськими були 7, угорськими – 5 [9, с. 26]. С. В. Чолій наводить дані, що Галичина та Буковина у складі Австро-Угорщини у 1879 р. мали на своїй території 16 піхотних полків, 9 полків уланів і 2 полки драгунів [8, с. 44]. На думку А. Лозинського, українці у складі австро-угорської армії становили 9 % [10, с. 21]. Можна припустити, що така значна чисельність мала б зобов'язати як цивільну, так і військову владу враховувати національний чинник, однак жодних кроків у цьому напрямі зроблено не було. Крім того, під час формування офіцерського складу національність узагалі не бралася до уваги.

У 1882 та 1889 рр. були ухвалені доповнення до Закону про військовий обов'язок, згідно з якими вік призову на службу підвищувався до 20–23 років, дозволялося укладати шлюб до виконання військового обов'язку, а також запроваджувався військовий податок у розмірі від 1 до 100 гульденів, який сплачували особи, що не були призвані до війська. Розмір податку визначався майновим станом осіб. Таким чином, законодавство передбачало альтернативу: або виконати особисто військовий обов'язок, або сплатити податок, якщо за певних обставин особа не підлягала призову на військову службу [8, с. 75].

Висновки

Друга половина XVIII – XIX ст. в українській історії є періодом стрімкої втрати здобутків у створенні власної державності та права. На українських територіях, що увійшли до складу іноземних держав, поширювалася державно-правова практика метрополій. У певному сенсі це мало позитивний аспект – відбувалася своєрідна правова акультурація, однак негативним наслідком цих процесів стала втрата Україною власних надбань у галузі права. Позитивним моментом можна вважати більш регламентовану можливість кар'єрного зростання військовослужбовця, проте дослідження засвідчило, що російське, австрійське й австро-угорське військове законодавство цілковито ігнорувало українську правову традицію. Для українських військових, які проходили службу в іноземному війську, це означало певне погіршення їхнього правового статусу, втрату демократичних надбань і принципів побудови збройних сил, ставлення до прав та можливостей військовослужбовця. Дослідження довело, що військові статuti іноземних держав, передусім Російської імперії, значно обмежували можливість українських військових відстоювати

свої права в судовому порядку. Не випадково в 1867 р. було скасовано посаду судового аудитора – особи з досвідом у судовій діяльності, а функції судочинства перейшли до військових, для яких навіть юридична освіта не була обов'язковою. Доведено, що, на відміну від попередніх військових законів, які діяли на території України, законодавство XIX ст. регламентувало статус військовослужбовця залежно від його посади, звання, а в окремих випадках – національної належності, що кардинально суперечило українській військово-правовій традиції.

Список бібліографічних посилань: 1. Бородин І., Пасіка С. Правовий статус військовослужбовців в Україні. *European Political and Law Discourse*. 2017. Vol. 4, Iss. 1. Pp. 164–171. 2. Пашинський В. Й., Медвідь А. П., Шамрай Б. М. Правовий статус та соціальний захист військовослужбовців: поняття і правове регулювання // Human rights and public governance in modern conditions : monograph / I. M. Almashi, M. M. Almashi, O. V. Artemenko et al. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. Pp. 651–674. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-320-0-33>. 3. Царенко О. М. Адміністративно-правовий статус військовослужбовців Державної прикордонної служби України : монографія. Хмельницький : Вид-во Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Богдана Хмельницького, 2013. 190 с. 4. Карпенко М. І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : наук.-метод. посіб. Харків : Право, 2016. 316 с. 5. Шульгін В. В. Систематизація військового законодавства України: історико-правові аспекти. *Адміністративне право і процес*. 2020. № 4 (31). С. 27–43. DOI: <https://doi.org/10.17721/2227-796X.2020.4.03>. 6. Российское законодательство X–XX веков : в 9 т. / под общ. ред. О. И. Чистякова. М. : Юрид. лит., 1986. Т. 4. 858 с. 7. Чолій С. В. Особливості еволюції системи військового обов'язку в Боснії та Герцеговині під владою Габсбургів (1878–1914 рр.). *Сторінки історії*. 2016. Вип. 41. С. 66–80. 8. Чолій С. В. Формування австро-угорських збройних сил у внутрішній політиці Габсбурзької Монархії (1868–1914 рр.) : дис. ... канд. істор. наук : 07.00.02. Київ, 2012. 224 с. 9. Риттих А. Ф. Австро-Венгрия. Отдель II: Вооруженныя силы. СПб, 1876. 386 с. 10. Лозинський А. Українці на службі в Австро-Угорській армії. *Мандрівець*. 2016. № 2 (122). С. 20–24.

Надійшла до редколегії 18.04.2025

Прийнята до опублікування 21.05.2025

Holovko B. H. The Normative Basis of the Legal Status of a Military Serviceman on the Lands of Ukraine in the 19th Century

In search of an answer to the question of the reasons for the unprovoked aggression of the Russian Federation against Ukraine, researchers turn to the first steps in the common history

of the two states, including in the field of military law. One of the key problems in this direction is the clarification of the legal status of a serviceman on the territory of Ukraine during the period of Modern History. The issue is complicated by the fact that as a result of the partitions of Poland in the late 18th century and early 19th century, Ukrainian lands were annexed to foreign states, which initiated the absorption of Ukrainian law by the legal systems of the metropolitan states. It has been proven that the state's attitude towards the military, the system of mutual rights and obligations was determined depending on the territory of which state the Ukrainian military was located. It can be assumed that the legal status of a military serviceman was more democratic if we are talking about his definition by the law of the Austrian or, over time, the Austro-Hungarian Empire. At the same time, the rights of the military under the law of the 19th century Russian state were subject to excessive administration. It is determined that the accession of the legal system of the Ukrainian territories had certain positive consequences as a manifestation of legal acculturation. At the same time, it is quite obvious that the spread of foreign legal systems on the lands of Ukraine had the negative consequence of forgetting the very original and attractive local features of law that had developed in previous times and provided for much more significant protection of the rights of the military, his participation in democratization of the armed forces through participation in leadership elections, accountability, a system of incentives, a fair system of punishments, etc. It has been established that the law, primarily of the Russian Empire, in attempts to determine the legal status of the military, first of all, turned to the class and social origin of the person, accordingly increasing the scope of rights of officers, senior and higher and limiting the rights of ordinary servicemen. Moreover, the military laws of the Russian Empire contained certain oppressions regarding the recruitment and career growth of residents of Ukrainian lands. It has been proven that, at least until the military reform of 1874, the possibility of protecting the rights by the military in court, was severely limited due to the imperfect organization of military courts. In our opinion, considering the above circumstances may be useful in the process of improving the military law of Ukraine.

Keywords: Ukraine, Ukrainian lands, sources of law, codex, military, serviceman, legal status, 19 century, military law.

